

Activitatea de conservare – restaurare a colecțiilor desfășurată la Biblioteca Centrală Universitară din București

Drd Aurelian Cătălin Popescu

Biblioteca Centrală Universitară – București
Laboratorul de Patologie și Restaurare a Cărții

Bibliotecile din învățământul superior sunt structuri cultural – științifice în serviciul studenților și al cadrelor didactice din universități. Din această categorie fac parte bibliotecile centrale universitare care se află sub tutela administrativă și financiară a Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului și bibliotecile universităților care spre deosebire de cele dintâi sunt servicii de specialitate în structura instituțiilor universitare ce le patronează.

Cu un trecut încărcat de istorie, renăscând din propria-i cenușă, demnă, Biblioteca Centrală Universitară din București are meritul deschiderii reale către noile tehnologii și, nu în ultimul rând, pe acela al promovării profesionale prin sprijinirea pregătirii biblioteconomice, reatribuindu-i-se acesteia binemeritul rang de știință.

Biblioteca Centrală Universitară din București și-a reunit, în anul 2000, colecțiile, dispersate anterior în trei sedii, în cadrul Complexului B.C.U. din Piața Revoluției. Colecțiile bibliotecii numără la ora actuală 670000 cărți și 11000 titluri periodice, aceste tipuri de documente având ponderea cea mai importantă.

Biblioteca oferă astăzi un număr de 385 locuri în 7 săli de lectură organizate pe criteriul tematic, unde cititorul are și acces liber la unele documente de referință grupate pe domenii.

Noua clădire a B.C.U. a fost construită ținându-se seama de standardele moderne în materie de biblioteci, folosindu-se materiale adecvate acestui scop.

Activitatea de conservare se desfășoară în baza unui program modern de conservare a colecțiilor adaptat unei biblioteci universitare și colecției acesteia, ținând cont de ritmul evoluției purtătorilor de informație.

Scopul acestui program este acela de:

- a expune liniile directoare ale B.C.U. în domeniul conservării colecțiilor,

- a ghida personalul bibliotecii și a defini responsabilitățile acestuia în materie de conservare,
- a aduce la cunoștința utilizatorilor bibliotecii principiile care stau la baza unei bune conservări a fondului documentar al bibliotecii.

Conform IFLA conservarea presupune ansamblul de măsuri care asigură longevitatea unui suport fizic sau a conținutului colecțiilor.

Conceptul de conservare include prezervarea și tratamentele de conservare.

Cea dintâi, prezervarea, este ansamblul de măsuri preventive care privesc protejarea documentelor și a conținutului lor, fără a le supune vreunui tratament fizic sau chimic. Aceste măsuri preventive împiedică sau întrerup procesul de deteriorare.

În cadrul bibliotecii noastre, aceste măsuri se reflectă prin norme care trebuie avute în vedere la achiziționarea și prelucrarea documentelor, având în vedere condițiile de depozitare, condițiile de utilizare, crearea de documente de substituție, sensibilizarea personalului și a utilizatorilor în probleme de prezervare și planul de măsuri de urgență în caz de calamitate.

Celelalte tratamente de conservare reprezintă ansamblul de măsuri curative care privesc prelungirea vieții unui document. În cadrul bibliotecii noastre, acestea se realizează prin intermediul Atelierului de legătorie și a Laboratorului de restaurare.

Punerea în practică a strategiei de conservare a colecțiilor Bibliotecii Centrale Universitare din București a presupus elaborarea unor reguli și reglementări după cum urmează:

- *Reglementări privind achiziționarea documentelor* (din punct de vedere al cerințelor de prezervare). Aceste reglementări se referă la recepția documentelor și inspecția lor fizică din punctul de vedere al nevoilor de prezervare. Se realizează într-un spațiu special amenajat, punându-se accentul pe integritatea fizică și funcțională a documentelor, pentru a preîntâmpina chiar și intrarea în colecții a unor documente afectate de insecte și microorganisme papiricole.

- *Reguli privind mânăuirea purtătorilor de informații* în cadrul procesului de prelucrare, modul și mijloacele de intervenție asupra documentelor (ștampilă, barcod, fir magnetic etc.)

Circulația documentelor între spațiul de recepție și birourile de prelucrare se realizează în plan orizontal și vertical astfel:

- în plan orizontal, documentele sunt transportate folosind cărucioare metalice special confecționate;

- în plan vertical, transportul documentelor se realizează cu lifturi pentru cărți, folosind lădițe din plastic adaptate formatului și naturii documentelor;

- ziarele și revistele curente se transportă în mape special confecționate pentru formatul fiecărei publicații

Bibliotecarii implicați în activitățile de achiziție, evidență, catalogare a documentelor au fost instruiți cu privire la factorii potențiali de degradare a documentelor și modalitățile de prevenire prin respectarea unor reguli simple de manevrare și prelucrare a acestora.

Biblioteca Centrală Universitară din București deține 15 depozite care adăpostesc 850 000 volume cărți și periodice. Aceste spații de depozitare au fost proiectate și construite în conformitate cu cele mai noi reglementări în domeniul construcțiilor, astfel:

- toate depozitele au uși metalice, pereții sunt acoperiți cu un material ignifug, podeaua acoperită cu un material rezistent la foc și trape pentru fum;
- depozitele, sălile de lectură și spațiile destinate prelucrării documentelor sunt prevăzute cu sisteme de sesizare și alarmare în caz de incendiu;
- în depozite există sisteme tip spikler de stingere a incendiului cu apă;
- având în vedere valoarea foarte mare a colecției de carte veche, depozitul care adăpostește această colecție este dotat cu o instalație de stingere a incendiului cu gaz inert.

Rafturile din depozite sunt metalice, vopsite în câmp electrostatic, cu polițe reglabile, prevăzute fiecare cu opritoare. Pentru o gestionare judicioasă a spațiului, depozitele B.C.U. sunt organizate pe formate.

Tot din cadrul strategiei de conservare fac parte și *reglementările atribuțiilor personalului administrativ și ale bibliotecarilor din depozite* cu privire la întreținerea curățeniei și a supravegherii microclimatului. Aceste reglementări prevăd cine, cum și cu ce se ocupă de curățenie în spațiile de depozitare, lectură și prelucrare.

Condițiile ambientale și modalitățile de depozitare au o mare influență asupra conservării documentelor. Prin urmare, controlul ambientului și punerea în practică a unor bune condiții de depozitare au fost cele mai importante măsuri preventive luate pentru sănătatea colecțiilor bibliotecii noastre.

Buna cunoaștere a condițiilor climatice existente în clădirea bibliotecii în cursul unui an ne-a permis:

- să determinăm inerția termică a clădirii,
- să selectăm depozitele în funcție de stabilitatea climatului,
- să găsim soluții eficiente pentru remedierea deficiențelor.

Din cauza costurilor foarte mari de proiectare, echipamente, întreținere, B.C.U. nu are un sistem de climatizare centrală în cele 14 depozite, acesta rămânând un deziderat.

În spațiile de interogare a catalogului informatizat și în sălile de lectură, însă, există un sistem de climatizare centrală.

Conform legii 182 / 2000 cu privire la protejarea patrimoniului mobil, depozitul care va adăposti colecția de carte rară, veche și bibliofilă a fost dotat cu un sistem de condiționare a aerului, special proiectat, capabil să mențină parametrii mediului la valorile dorite.

Cunoașterea condițiilor de mediu ambiental din depozite și săli de lectură necesită în mod imperativ realizarea de măsurători care să permită cuantificarea fenomenelor, măsurători ale nivelului iluminării (luxmetru), măsurarea prezenței radiațiilor UV în sursele de lumină (UV-metru), măsurători permanente ale temperaturii și umidității relative a aerului U.R. cu termohigrometrul și termohigrograful. Se pot adăuga și măsurători ale poluării atmosferice și ale nivelului de contaminare biologică.

Bibliotecarii din sălile de lectură cunosc tehnicile utilizării corecte a documentelor și monitorizează activitatea cititorilor, oferind acestora sfaturi cu privire la consultarea optimă a purtătorilor de informație. În aceleași spații sunt afișate, la loc vizibil, regulile care trebuie respectate pentru a scădea riscul deteriorării colecțiilor.

Ca o măsură de prevenire a sustragerii documentelor din colecțiile noastre, cărțile aflate în acces liber au introdus în structura lor câte un fir magnetic ce este sesizat de către porțile magnetice aflate la ieșirea din bibliotecă, declanșând alarma în cazul infracțiunilor.

Fotocopiarea este una dintre cele mai populare metode de reproducere a documentelor tradiționale, fiind rapidă și relativ ieftină.

Utilizarea copiatoarelor ridică totuși probleme serioase de conservare. Folosită incorect, fotocopiarea poate cauza grave leziuni în structura unei cărți sau a unui document, dar folosirea cu atenție a acestei metode poate ridica doar în unele situații anumite probleme.

Este esențial ca orice bibliotecă să își formuleze o politică de controlare a fotocopierii colecțiilor, ca parte a unei politici de conservare, deoarece principalul obiectiv ar trebui să fie protejarea originalului. Pentru aceasta sunt necesare următoarele măsuri:

- bibliotecile trebuie să ofere utilizatorilor o varietate de servicii de copiere, dar numai acolo unde nu este amenințată conservarea documentelor,
- trebuie folosite numai aparate “prietenoase” cu documentele,
- orice refuz de fotocopiare a unor documente trebuie argumentat foarte clar,
- instrucțiunile procesului de fotocopiare trebuie să se afle întotdeauna la îndemâna utilizatorilor acestui serviciu.

Biblioteca Centrală Universitară din București realizează, la solicitarea utilizatorilor, servicii de copiere doar pentru anumite documente, prin intermediul unei firme specializate.

Definirea unei politici de transfer pe alt suport (microfilmare, digitizare) a documentelor deteriorate (periodice, manuscrise valoroase), pentru o bună valorificare a acestora, constituie o altă măsură de preservare a documentelor. În cadrul B.C.U. București s-a realizat scanarea unor documente de mică întindere precum și a colecției de ex-librisuri a bibliotecii. Toate acestea vor putea fi consultate pe site-ul bibliotecii.

Pentru lucrări de mare amploare cu privire la digitizarea colecțiilor sunt necesare eforturi cumulate financiar și organizatoric ale mai multor biblioteci în vederea achiziționării unui sistem informatic profesional precum și gestionarea documentelor electronice obținute. În țara noastră există inițiative, încă izolate, din păcate, cu privire la transferul unor colecții de periodice sau documente vechi.

Bibliotecile universitare cât și cele publice ar trebui să realizeze parteneriate cu privire la transferul în format electronic al documentelor ce le dețin și care definesc cultura română.

Tratamentele de conservare în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare din București se realizează prin două segmente distincte:

- activitatea de legătorie curentă realizată în cadrul Atelierului de legătorie care are drept scop relegarea documentelor deteriorate (afectate) de o consultare intensă sau din cauza numeroaselor fotocopieri. Tehnologia folosită în cadrul atelierului de legătorie a fost revizuită, astfel încât documentul relegat poate fi supus unui număr mare de consultări. Materialele folosite sunt materiale cu o rezistență sporită și care nu induc degradări documentelor în timp.

Activitatea de restaurare pentru documentele vechi, rare și bibliofile se realizează în cadrul Laboratorului de restaurare care a fost special proiectat și amenajat în acest scop, având o suprafață totală funcțională de 71,1 m², fiind structurat în patru încăperi cu destinații clar definite. În cadrul Laboratorului de restaurare își desfășoară activitatea 4 restauratori carte veche, document atestați de Ministerul Culturii și Cultelor. Laboratorul realizează lucrări de restaurare a colecției de carte veche și rară a Bibliotecii Centrale Universitare din București, precum și lucrări de restaurare pentru alte instituții contra cost, în urma semnării unor contracte cu acestea

Exigențele conservării și necesitățile politicilor coerente aplicate în acest domeniu rămân, mai mult ca niciodată, la ordinea zilei la nivelul Bibliotecii Naționale, dar nu în ultimul rând în bibliotecile centrale universitare și specializate, adesea trecute sub tăcere.

Însă, pentru a măsura utilitatea și limitele, este necesar să situăm în prealabil conservarea în contextul funcționării unei instituții precum o bibliotecă universitară deținătoare de colecții de patrimoniu semnificative, fiind bine înțeles că fondurile curente nu trebuie să se găsească a priori excluse dintr-o politică de conservare globală.

Problema, de acum înainte, nu mai este doar aceea de a conserva documentele potențiale de patrimoniu, acele documente susceptibile de a intra într-o zi sau alta în sfera “conservabilului”, ci și de a constitui patrimoniul de mâine.